

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені Г.С. СКОВОРОДИ**

**Український мовно-літературний факультет
імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка
Кафедра зарубіжної літератури та слов'янських мов
імені професора Михайла Гетманця**

*До 300-ї річниці від дня народження
Григорія Савича Сковороди*

МАТЕРІАЛИ

**наукових читань «Структурно-семантичні складові
дискурсу», присвячених ювілею доктора філологічних наук,
професора, засновника Харківської філологічної школи
з синтаксису складного речення і тексту
Галини Федорівни Калашнікової**

18–19 травня 2022 року

ХАРКІВ

Матеріали Наукових читань «Структурно-семантичні складові дискурсу», присвячених ювілею доктора філологічних наук, професора, засновника Харківської філологічної школи з синтаксису складного речення і тексту Галини Федорівни Калашнікової. – Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2022. – 144 с.

Збірник матеріалів складається з двох розділів. У першому розділі розміщено привітання доктору філологічних наук, професору Галині Федорівні Калашніковій з ювілеєм, статті про становлення її наукової школи та подальший розвиток її наукових ідей у працях учнів, спогади колег, вірші поета А.Т. Гулака, присвячені Г.Ф. Калашніковій, наукова доповідь Г.Ф. Калашнікової. У другому розділі представлено тези студентів, аспірантів, кандидатів та докторів наук з актуальних проблем мовознавства. У стислій формі викладено результати досліджень з питань, що пов'язані з вивченням структурно-семантичних складових дискурсу.

Також у збірнику матеріалів репрезентовано науковий доробок Г.Ф. Калашнікової: подано список її основних наукових та навчально-методичних праць. Фото з архіву кафедри відтворюють життєвий і творчий шлях доктора філологічних наук, професора Галини Федорівни Калашнікової.

Для широкого кола філологів – науковців, викладачів і науково обдарованої молоді.

Затверджено редакційно-видавничою радою
Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди
Протокол №8 від 17 серпня 2022 року (онлайн)

Видано за рахунок авторів.

Куварова О.К. Аргументаційні стратегії в листах Олеся Гончара.....	78
Некрилова О.Л. Дискурсивні маркери як компонент формування комунікативної компетенції.....	81
Палатовська О.В. Поліпредикативні конструкції в усному науковому дискурсі.....	85
Пардо Перез Інмакулада. Іспанські запозичення в східнослов'янських мовах (на матеріалі української й російської мов).....	89
Проскурін І.А. Функції «орієнтальної» парадигми у «східних віршах» І. О. Буніна.....	91
Присяник О.П. Концептуалізація терміна <i>discours</i> у соссюрівській концепції.....	93
Сідаш К.В. Словесне відтворення почуття заздрості у творі «Дві московки» І. Нечуя-Левицького.....	96
Скоробогатова О.О. Теорія гармонійності в сучасних лінгвопоетичних дослідженнях.....	99
Скоробогатова О.О., Степанченко І.І., Оробінська М.В. Парадигматична структура поетичних текстів.....	104
Халіман О.В. Синтаксичні засоби вираження оцінки: невласне питальні безособово-інфінітивні речення.....	106
Четверик В.К. Виразний потенціал нестандартних форм компаратива: ступенювання числівників (на матеріалі поетичного тексту).....	110
Хронологічний список наукових праць Г.Ф. Калашнікової.....	115
Фото з архіву кафедри.....	131
Відомості про авторів.....	142

ЛІТЕРАТУРА

Аверинцев, С.С. Введение. Древнегреческая поэтика и мировая литература. *Поэтика древнегреческой литературы*. Москва: Наука, 1981. С. 3–14.

Андреева, О.Н. Стратегия убеждающей речи в эпистолярных текстах (на материале писем в защиту). *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов: Грамота. 2014. №1 (31): в 2-х ч. Ч. 1. С. 24–27.

Гончар, О. *Листи*. Київ: Український письменник, 2008.

Малахова, А.М. Поэтика эпистолярного жанра. *В творческой лаборатории Чехова*. М.: Наука, 1977. С. 310–328.

Мартинюк, А.П. Дискурсивний інструментарій аналізу англомовної реклами. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*: зб. наук. праць. Київ: Логос. 2009. С. 159–167.

Суровцева, Е.В. «Письмо властителю» как жанр эпистолярной литературы (на материале русской словесности XIX–XX веков). *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов: Грамота. 2014. №9 (39): в 2-х ч. Ч. 2. С. 162–165.

Хазагеров, Г.Г., Лобанов, И.Б. *Риторика*. Ростов-на-Дону: Феникс, 2008.

ДИСКУРСИВНІ МАРКЕРИ ЯК КОМПОНЕНТ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

О. Л. Некрилова (Харків, Україна)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1765-3468>

Формування та розвиток комунікативної компетенції майбутнього спеціаліста-учасника професійного спілкування іноземною мовою у сфері науки, техніки, виробництва та освіти – один з найважливіших методичних принципів, що характеризує сучасне навчання іноземних мов.

Фактично сьогодні професіоналізм випускників вузів визначається не лише знанням своєї спеціальності, а й умінням ставити та вирішувати комунікативні завдання, визначати цілі комунікації, оцінювати ситуацію, передбачати та враховувати комунікативні наміри партнерів, адекватно реагувати на ті чи ті запити, тобто здатністю до ефективного спілкування, творчого розвитку в комунікативній взаємодії.

Одним із перших, хто виокремив мовну компетенцію, був Н. Хомський, який трактував це поняття як знання своєї мови тими, хто говорить або слухає, і наголошував на суттєвій різниці між цими знаннями і вживанням («реальним використанням мови у конкретних ситуаціях»)

(Хомский, 1962, с. 412–528). Американський лінгвіст протиставляв терміни «використання мови» та «мовна компетенція». Основна увага в визначенні різниці між цими термінами приділялася застосуванню мови в практиці спілкування та діяльності. Тобто в процесі визначення мовної компетенції наголошується на володінні мовними засобами носія мови.

Слідом за Н. Хомським Д. Слобін точніше сформулював різницю між цими термінами і вказав на відмінність між тим, що людина теоретично здатна говорити й розуміти, і тим, що вона насправді говорить і розуміє в конкретних ситуаціях (Слобін, 1970, с. 29).

Суттєвий внесок в аналіз сутності поняття «комунікативна компетенція» зроблено вітчизняними та зарубіжними вченими: А. А. Вербицьким, Б. В. Беляєвим, Є. І. Пассовим, Л. А. Петровською, І. Зимньою, Р. Мільруд, Н. Остапенко та ін.

Новий словник методичних термінів і понять комунікативну компетенцію визначає як «здатність вирішувати засобами іноземної мови актуальні для учнів завдання спілкування у побутовому, навчальному, виробничому та культурному житті; уміння учня користуватися фактами мови та мовлення для реалізації цілей спілкування» (Азімов, 2009, с. 98).

На наш погляд, формування комунікативної компетенції в іноземних студентів не є можливим без знання та подальшого використання дискурсивних маркерів, які забезпечують успішну комунікацію з носіями мови.

Ми дотримуємося думки Р. Айзатулліна, який вважає, що дискурсивний маркер – це контекстуально зумовлені, синтаксично незалежні одиниці мови, які забезпечують зв'язність тексту. За допомогою дискурсивних маркерів людина, яка говорить, висловлює своє ставлення до стану справ або до висловлювання співрозмовника (Айзатуллін, 2019, с. 39).

Дискурсивні слова можна поділити на різні групи та класи залежно від того, які значення вони можуть мати. Зупинимось на деяких дискурсивних маркерах, що виражають:

а) думку щодо певного висловлювання: *гадаю, що...; я вважаю, що...;*

по-моєму ...; на мій погляд...; зрозуміло, що...; відверто (чесно) кажучи... та ін.

б) посилання на джерело, думку: *відомо; кажуть; як кажуть, в Фейсбуці пишуть...; у ... є думка; як вважає (каже, думає...), в Інстаграм виклали, що... та ін.*

в) з'ясування думки співрозмовника: *як на вашу думку...?; що ви думаєте про це?; ви не знаєте...?; ваша думка (ставлення)?; що ви маєте на увазі; ви так думаєте?* та ін.

г) згоду: *так, я теж так думаю...; звісно; безумовно; так і є; згоден (з вами); безперечно; правильно* та ін.

д) незгода, заперечення: *звісно, ні; я так не думаю; мені здається, це ні; я не згоден (згодна) з ...; вважаю, що це не так...* та ін.

Перш ніж приступити до вивчення дискурсивних маркерів на заняттях з української мови як іноземної, викладач повинен познайомити студентів із цілями майбутнього заняття, надати інформацію студентам про дискурсивні маркери, продемонструвати приклади вживання. Повідомлення цілей уможливорює настроїти студентів на певний вид діяльності, а також інформує про те, чого студенти повинні навчитися, які знання та вміння набути в процесі заняття.

Серед засобів семантизації дискурсивних маркерів найбільш очевидним є пояснення з опорою на контекст, який дозволяє демонструвати можливості і є додатковим джерелом розуміння їх значення. Можливі інші способи семантизації: пояснення за допомогою синонімів (синонімічних зворотів), переклад рідною мовою студентів та ін. Студентам можна запропонувати скласти словник з актуальною дискурсивною лексикою, до якого можна завжди звернутися у разі потреби.

На наступних етапах навчання можна використовувати підстановочні вправи. Студенти, спираючись на контекст, мають вибрати відповідну дискурсивну одиницю. Приклад завдання:

Прочитайте (прослухайте) початок діалогів. Продовжуйте їх, використовуючи відповідні за змістом слова.

Слова для довідок: як на вашу думку (як ви вважаєте); звісно.

– ..., ця тема для дипломної роботи цікава? – ..., цікава. Вона безпосередньо пов'язана з Вашою практикою.

Крім представлених класичних типів вправ, на наш погляд, можуть бути використані компетентнісно-орієнтовані технології та методи. Наприклад, метод дебатів, рольові ігри. Метод дебатів, що передбачає суперечку за певними правилами між двома сторонами з метою переконати третю сторону, дуже доречно підходить для закріплення зазначеної теми. Студентам пропонується обговорення конкретного питання. Однією з вимог сторони викладача можливе використання дискурсивних маркерів. Приклад таких обговорень: «Найважливіше у житті кохання, а не робота чи гроші. Ви згодні?» Не буде зайвим сказати, що при виборі тем, питань

для обговорення слід прислухатися до думки студентів. Так можна їх мотивувати та підвищити залученість до обговорення.

Рольові ігри також можуть бути гарною «підмогою» для реалізації дискурсивних маркерів у мові іноземних студентів, які вивчають українську мову. Наприклад, «поради та рекомендації». Групу можна поділити на дві команди: перша – психологи; друга – пацієнти. Необхідно поставити завдання (проблеми в сім'ї, проблеми із зайвою вагою та ін.). Друга команда звертається до першої за рішенням своєї проблеми. Можливе використання карток із описом проблем. Або гра «Інтерв'ю» («Прес-конференція»), де в ролях респондентів і журналістів виступатимуть самі студенти.

Отже, нами було розглянуто методи і шляхи формування комунікативної компетенції в процесі навчання української мови як іноземної. Основним компонентом комунікативної компетенції ми виділили дискурсивні маркери, які виконують зв'язуючу, структуруючу функції. Варто також відзначити, що введення дискурсивних одиниць у підручники з української мови як іноземної може значною мірою сприяти успішному формуванню комунікативної компетенції.

ЛІТЕРАТУРА

Азимов, Э., Щукин, А. *Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам)*. М.: ИКАР, 2009.

Айзатуллин, Р. Дискурсивные слова как средство реализации интенции согласия. *Материалы Международной научно-практической конференции* (ред. Ч. Б. Далецкий и др.). М., 2019. С. 38–42.

Лисецька, Ю. Сучасні підходи до класифікації дискурсивних маркерів. *Наукові записки*. Кіровоград: Видавець Лисенко ВФ, 2016. С. 267–270.

Слобин Д., Грин Дж. *Психолінгвістика*. М.: Прогресс, 1970.

Хомский, Н. Синтаксические структуры. *Новое в лингвистике*. Вып. 1. М., 1962. С. 412–528.

Ященко, Ю. Аналіз існуючих підходів щодо визначення понять «компетентність» і «компетенція» в освіті. *Наукові записки: КДПУ імені Володимира Винниченка*. Серія: Педагогічні науки. 2013. Вип. 121(2). С. 319-325. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe